

MANUSCRITS LULLIANS DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA. I

I. Introducció

La Biblioteca de Catalunya posseeix tres manuscrits llatins medievals amb obres de Lull que al segle XVIII formaven part del fons del convent de Sant Francesc de Palma i que hom donava per perduts (García Pastor, 1965, 5-8). Aquesta recuperació explica que el treball de descripció dels materials lullians de la Biblioteca de Catalunya que iniciem amb aquest article els prengui com a objecte. Hem volgut afegir encara la notícia d'un quart còdex medieval lullià, prou acostat als altres tres pel que fa al contingut, per bé que de procedència nord-italiana, que actualment també pertany a l'esmentada Biblioteca.

Des dels temps en què Salzinger preparava l'edició maguntina de les obres del beat, a començaments del segle XVIII, els lullistes saben que la clau de la interpretació i de l'estudi de l'opus d'aquest autor comença per la pacient recollecció i anàlisi de la massa ingent dels manuscrits i dels impresos antics que ens l'han fet arribar (Gottron, 1905, 81-101). D'aleshores ençà ha plogut molt i les sèries lullianes catalanes i llatines de les *ORL* i dels *ROL* han estat possibles precisament perquè s'ha anat treballant en l'espès bosc de la transmissió textual.

Hi ha hagut fites esplèndides en aquest terreny, com la publicació, el 1927, del catàleg d'impresos de Rogent i Duran. No oblidem que en època relativament recent, un dels qui han causat més desassossec en el sector romànic del gremi dels lullistes ha estat precisament un estudiós de manuscrits, aquell famós mossèn Josep Tarré, que va aconseguir de posar en dubte la datació convencional de les grans obres literàries de Lull, del *Blaquerna* a *Lo desconhort*, fent ballar el cap als historiadors més experts del seu temps, inclòs Jordi Rubió i Balaguer (Tarré, 1941).¹

¹ La qüestió de la datació del *Blaquerna* ha fet córrer rius de tinta, com és ben sabut.

Totes les empreses lullianes contemporànies s'han construït sobre la investigació documental. Així el fundador dels *ROL*, un dels erudits més tenaços dels temps moderns, Friedrich Stegmüller, va reunir una col·lecció monumental de reproduccions de manuscrits lullians, conservada actualment, com és sabut, al Raimundus-Lullus-Institut de la Universitat de Friburg de Brisgòvia; vegeu les seves directrius metodològiques a Stegmüller, 1961. D'altra banda, la represa de les edicions catalanes, interrompudes des de 1950, ara mateix es val en gran part de l'obra iniciada per Stegmüller i de tots els qui treballen en orientacions paral·leles, com Perarnau 1982-1986. Aquest darrer estudiós és qui últimament ha insistit més en la valoració del camí de l'anàlisi documental que diem (Perarnau 1983); però no oblidem que les darreres grans síntesis lullianes, Platzeck 1964 i Bonner 1989, fonamenten la seva credibilitat en sengles catàlegs d'obres de Llull, cada cop més rics i afinats, perquè, òbviament, el secret de l'èxit consisteix en treballar per acumulació.

Algunes de les obres contingudes en els quatre manuscrits que descrivim han estat ja publicades recentment als *ROL*, amb la qual cosa s'ajorna *sine die* la possibilitat que les seves variants puguin contribuir a la confecció del text crític. Aquesta circumstància, però, no afecta totes les obres implicades en els nostres manuscrits (vegeu-ne la llista al final del treball) i, en qualsevol cas, com ja hem dit, el que fem aquí és la feina documental de col·locar unes peces retrobades en l'enorme trencaclosques dels fons lullians mallorquins, amb tot el que se'n pot deduir a propòsit de la seva factura material i dels seus copistes i posseïdors.

La Biblioteca dels Franciscans de Palma es va constituir al segle XVII (García Pastor, 1965, 3 i segs.): el primer catàleg conegut, d'una gran precisió bibliogràfica, és de 1715 i el va compilar el pare Rafael Barceló; es pot consultar a Gottron, 1920-1922. Altres catàlegs d'importància menor precedeixen el daltabaix de l'exclaustració de 1835 i el conseqüent desmembrament del fons del convent.² Bona part d'aquest llegat documental, tanmateix, va ser recollit per l'*Institut Balear*, que va acabar constituint l'actual Biblioteca Pública de Palma. D'aquests materials salvats del naufragi se n'han fet diversos estudis: el de Jeroni Rosselló de 1861, publicat a Alòs-Moner, 1935; el d'Obrador de 1901, publicat pòstum el 1932; i el de Bohigas, 1944. Tots aquests treballs i d'altres de menors i d'inèdits van ser presos en consideració per J. N. Hillgarth en la confecció de la llista dels

Vegeu-ne el darrer resum a Bonner, 1986, 143-147; Soler, en premsa, no descarta encara del tot la dualitat de composició que Rubió va intuir en la noveïa.

² Així és com, per exemple, el manuscrit occità del *Blaquerna* va anar a parar a París (BN, esp. 487).

manuscris que, procedents del convent de Sant Francesc, van ser vistos a la Biblioteca Pública de Palma a principis de segle, abans de desaparèixer en circumstàncies que no han estat aclarides (García Pastor, 1965, 5-8). És, doncs, gràcies a la cura de diverses generacions de meticolosos bibliotecaris mallorquins, des dels temps del pare Barceló als actuals de Jesús García Pastor i Llorenç Pérez,³ que hem pogut fer casar les descripcions dels còdexs perduts amb les característiques materials i de contingut dels exemplars de la Biblioteca de Catalunya que descrivim. Així, doncs, el manuscrit número 1 dels franciscans perduts del fons de la Biblioteca Pública de Palma, que contenia diversos opuscles, a partir del *Liber de levitate et ponderositate elementorum*, és actualment el Bdc 3075; el número 6, igualment miscel·lani, que començava amb l'*Introductorium artis demonstrativae*, és actualment repartit entre dos manuscrits, el Bdc 3076 i el Bdc 118 (el darrer dels quals formava part dels fons de la biblioteca barcelonina des dels temps de la seva fundació; Massó, 1920-1921, 261-262),⁴ i, finalment, el número 7, també miscel·lani, que comença amb el *De praedestinatione*, és el Bdc 3078. Veurem, doncs, com es confirmen i es completen les dades que teníem gràcies a tres còdexs que van entrar a la Bdc arran de la Guerra Civil (3075, 3076, 3078),⁵ a banda d'un de procedent de la col·lecció privada de Frederic Marés (3174),⁶ que fins ara no hem pogut fer casar amb cap descripció conservada.

Entre les dades històriques que es dedueixen de l'examen dels manuscrits, cal posar en primer lloc una petita collita de noms de copistes i posseïdors antics. El manuscrit 3075 és una còpia catalana del XV d'un original que en altre temps degué escriure un tal Joan de Borgonya; que l'exemplar de la Bdc no és el que sortí de les mans d'aquest personatge es veu per la col·locació errònia del colofó del *Liber de levitate et ponderositate elementorum* després del final del *Liber principiorum medicinae* (vegeu *infra*) i per les faltes de concordança de l'*explicit*: "Ego Johannes... incepit...et finit...".

El mateix podem dir dels altres dos copistes que figuren en el ms. 3078:

³ No esmentem aquí el segon autor del llibre que citem a partir del primer nom que apareix en portada, García Pastor, 1965, és a dir J. N. Hillgarth, autor de la important introducció que el precedeix, perquè no és específicament un "bibliotecari mallorquí": el seu monumental i esperat estudi sobre els fons de les biblioteques que han existit a l'illa, a partir de l'endemà de la conquesta, és actualment en procés d'impressió.

⁴ Aquest manuscrit va ser donat a la Bdc personalment per Mateu Obrador l'any 1908; vegeu més avall.

⁵ Aquests tres manuscrits van ser registrats el 10 de gener de 1939 i procedeixen d'un lliurament del P.O.U.M., igualment com d'altres còdexs medievals actualment a la Bdc, per exemple, el 3080, una *Summa de teologia moral* del segle XIV, el 2304 o el 2521.

⁶ Aquesta col·lecció va ingressar a la Bdc l'any 1987.

o bé tot és de mà d'un tal Gabriel, o bé d'una tercera mà que copià, sense immutar-se, un probable error en un colofó signat per Lluís Britos.

De les notes marginals i d'altres inscripcions posteriors a la còpia dels tractats lul·lians s'aprèn que Hug Berard, un presbiter mallorquí del s. XVII, va posseir el manuscrit 3078. Aquest mateix personatge apareix esmentat a García Pastor 1965, 105-106 com a possessor i copista del manuscrit 1001 de la Biblioteca Pública de Palma, el qual va ingressar a la de Sant Francesc al XVIII procedent de la particular d'ell; la informació sobre Berard ens remet a Bover, 1868, I, núm. 121.

També es pot comprovar que en els manuscrits 3076 i 3078 una mateixa mà del s. XVII anotà els folis de què constava cada tractat, i una altra mà va traçar diversos comentaris als marges d'ambdós (cf. ff. 2, 8v, 30, etc., del ms. 3076 amb ff. 1, 8, 40 v, etc., del ms. 3078). Aquestes dades estableixen una doble relació entre els dos manuscrits. D'altra banda és clar que el manuscrit 3078 és un factici, fet al s. XVII o abans, ja que no tan solament hi trobem tractats de molt diversa índole, sinó també papers i mans diversos.⁷

Finalment, pel que fa al manuscrit 3174, no ha estat possible llegir els noms dels possessors antics, segurament nord-italians,⁸ i només ens queda la indicació del nom d'un franciscà observant de la província de Brèscia: Juli Aresti.

II. Descripcions ⁹

Ms. 3075. R. Llull: *Opera varia latina*

S. XV. Llatí. Paper, a excepció del bifoli inicial que és vitella. 175 ff. + i (ff. 2-2v, 88-89v i 119v, en blanc), 205 × 145 mm. Filigrana: tres turons dins un cercle sobremuntat d'una creu (var. Briquet 11856 i 11859). Quaderns 1², 2-9¹⁰, 10⁸⁻¹, 11-12¹⁰, 13¹², 14-18¹⁰, 19⁶⁻¹, amb reclams, encapçalats per un calderó vermell, al centre del marge inferior de les respectives darreres pàgines. Per reforçar els quaderns per a la relligadura, duen a l'interior i a l'exterior de la part central de cada plec unes tiretes de

⁷ A causa de les notes suara esmentades que comparteix amb el manuscrit 3076, sabem que al s. XVII almenys ja es presentava agrupat com ara.

⁸ Essent el testimoni del XV, som lluny de les innovacions sobre l'ulhisme nord-italià de Santi, 1986. Vegeu també Batllori 1979.

⁹ Volem agrair al doctor Manuel Mundó l'amabilitat amb què ha atès diverses consultes a propòsit de les dades que recollim aquí i a les senyores Mariona Chavarría i Reis Fontanals la seva col·laboració material.

vitella. 33 línies. A ratlla tirada, a excepció dels ff. 114-119, a 4 columnes. Justificació: 137 × 81 mm. Lletre gòtica minúscula catalana, no calligràfica, d'una sola mà. Rúbriques, inicials, caplletres, calderons i una taula (ff. 114-119), en vermell. Correccions al text i anotacions i senyals de lectura als marges, de mans dels segles XV, XVI i XVIII (vegeu, per exemple, ff. 20 i 22). Moltes taques d'humitat que no afecten la lectura del text, però han malmès, en alguns casos, el suport (vegeu, per exemple, f. 72). Actualment, és sense relligar.

Foli segon (= f. 4): "speram istam in qua sumus".

Signatura anterior: Ms. 2904.

I. (ff. 1-1v): Figures.

1. (f. 1): Figura que representa l'arbre dels principis i graus de la medicina, corresponent al *Liber principiorum medicinae*. Al centre de la figura circular, en vermell, negre i verd: "Arbor/de gradibus".

2. (f. 1v): Dues figures circulars en vermell, negre i verd: la primera és la "prima figura" de l'*Ars compendiosa medicinae*; la segona, correspon a la *Sphera noctis* del *Liber principiorum medicinae*.

II. (ff. 3-19): *De levitate et ponderositate elementorum*.

F. 3, rúbrica: "Deus in uirtute tue immense velocitatis Incipit / liber de levitate et ponderositate elementorum."; r. 3, comença el pròleg: [rúbrica] "De prologo. / AD requisitionem medicorum Ciuitatis / neapolitane. istum tractatum facimus in quo / sequimur modum artis inuentiue et tabule / generalis [...]"; r. 15, acaba el pròleg: "[...] modum questiones aliquas ad soluendum"; r. 15, comença l'obra: [rúbrica] "De figura. / Figura ista in figuras .4. est diuisa secundum quod / sunt .4. elementa [...]"; f. 19, r. 7, acaba l'obra: "[...] in ea flegma recipit ab ea / maiorem generationem quam in aliquibus aliorum humorum" /

"Explicit tractatus iste per gratiam et adiutorium domini / dei virginis gloriose domine nostre sancte marie".

Obra redactada per Ramon Llull a Nàpols el 1294; no en tenim el text català, però se'n conserven 12 manuscrits llatins: Bo III.18; Pla 69; ROL 59.¹⁰

L'única edició del text a *Opera medica*, 1752.

III. (ff. 19v-40): *Ars compendiosa medicinae*.

F. 19v, rúbrica: "Deus qui es uera salus et medicina optima / infr-

¹⁰ Aquestes sigles corresponen als darrers catàlegs lullians, a través dels quals hom pot reconstruir la informació que hi ha sobre cada una de les obres que esmentem. A part del conegut catàleg de Platzcek (= Pla), són Bo = Bonner, 1989; ROL = número que té assignat a les obres de Llull el Raimundus-Lullus-Institut; Per = Perarnau, 1982-1986.

morum cum tua gratia et virtute incipimus li / brum de arte medicine compendiosa"; (r. 4, ratllat: "Incipit ars medicine"); r. 5, comença el pròleg: "ARs ista hac intentione compilata est ut / medicus sub compendiosa speculatione / scientiam medicine artificialiter possit acqui/rere ("adquirere", corregit) et in breui tempore docere ("edocere", corregit) et etiam ut medicus / [...]"; f. 20, r. 3, acaba el pròleg: "[...] sunt solubiles per / hanc artem"; r. 4, comença l'obra: [rúbrica] "De figuris / FIGure medicine sunt sex [...]"; f. 40, r. 25, acaba l'obra: "[...] est tysico / et ydropico potest dare remedium per decoctiones uel / cauterum aut syrupum, et huiusmodi." /

"Explicit ars medicine."

Aquesta obra va ser redactada per Ramon Llull en lloc incert segurament entre 1285 i 1287; no en tenim el text català, però se'n conserven 26 manuscrits llatins: Bo II.B.9; Pla 29; ROL 35.

La versió llatina del text es pot llegir a *Opera medica*, 1752 i a l'edició de J. M. Sevilla de 1987, que també té una traducció al català modern.

IV. (ff. 40v-87v): *Liber principiorum medicinae*.

F. 40v, rúbrica: "Deus qui est suprema virtus ex cuius influentia creature / virtutis initium [...] de principiis et / medicine gradibus incoare tractatum intendo / per quem sequendo (ratllat: "artem") artis compendiose inueni/endi veritatem maneriem ("maneriem", escrit en el marge) intellectus exaltatur ad intenlectu [*sic*] ("exaltatur ad intenlectu", escrit en el marge) formandum scientie medi-/cinalis et nature secreta."; r. 11, comença el pròleg: [rúbrica] "De prologo. / QUoniam omnis ars habet sua principia ideo nos in-/cepimus istum librum de principiis medicine [...]"; r. 20, acaba el pròleg: "[...] de febribus. 8^a. de urinis. 9^a. de pulsibus. / X^a autem ("autem", escrit en el marge) de metaphoricio" [*sic*]; r. 21, comença l'obra: [rúbrica] "De prima dispositione et primo de / dispositione arboris. / NATurale quidem / est intellectui ut ipse per demonstrationem / factam per visum et per auditum melius intelligat quam / per auditum solum [...]"; f. 87v, r. 2, acaba l'obra: "[...] opus est scientie medicinalis incia / per finire ad effectum perducta patrocínio (?) et gratia creatoris / A.M.E.N. J.E.S.U.S."/.

R. 5, rúbrica: "Versus de alphabeto supra dicto / A rubeum calidum dat .b. nigrum quoque siccum / [...] R. primo madidas forme designant medicinas".

R. 21: "Explicit liber de ponderositate et leuitate / elementorum qui scriptus est a Jo. de. bourgondia / et incepit eum scribere XXIII° die januarii et finiuit / VIJ die februarii. Anno domini nostri incarnationis / ihesu xpisti .M.^o CCCC.^o L.^o" /

“Scriptor qui scripsit cum xpisto viuere possit / K.P.H.A.N.F.S. D.F. B.X.R.G.P./N.D.K.B. [criptograma: Johanes de Burgondia] A.M.E.N.”.

Aquest *explicit* correspon a la primera obra mèdica lulliana inclosa al manuscrit (II); la darrera (IV), el *Liber principiorum medicinae*, va ser redactat per Ramon Llull en lloc incert segurament entre 1274 i 1278; es conserven dos manuscrits catalans medievals de l'obra i 15 de llatins: Bo II.A.9; Pla 11; Per 6; ROL 12.

La versió llatina es pot llegir a *MOG I* (1721), 767-814 = Int. xii, 1-47, reproduïda a *Quattuor libri principiorum*, 1969. La versió catalana, a Bonner, 1989, II, 395-496: es tracta d'una edició modernitzada, feta sobre els testimonis més antics, en espera de la versió crítica que prepara Jordi Gayà. Hi ha una traducció anglesa a Bonner, 1985, II, 1119-1214.

V. (ff. 90-175v): *Tabula generalis ad omnes scientias*.

F. 90, rúbrica: “Jesus. / Deus in virtute tue magnitudinis. Bonitatis etc^a / Incipit tabula generalis ad omnes scientias.”; r. 3, comença el pròleg: “RAtio quare ista tabula ponitur / esse g[e]neralis consistit in hoc quia de / g[e]neralibus principiis regulis et questio- / nibus consistit [...]”; f. 91, r. 22, acaba el pròleg: “[...] Quarta. de tabula. Quinta et / ultima de questionibus”; r. 23, comença l'obra: [rúbrica] “De diuisione prime distictionis [sic]. / PRima distinctio in 4^{or} figuras est diuisa [...]”; f. 175v, r. 20, acaba l'obra: “[...] et a malis homini- / bus et inuidiosis defendere etiam hanc scientiam commendamus / in custodia angelorum et sanctorum glorie dei”. / “Incepta / fuit hec scientia in mari in portu tunicii in medio / septembris anno incarnationis. M^o.C^o C^o.X.C^o.III°. / et fuit finita in eodem anno predicto in octauis / epiphanie in ciuitate neapoli ad honorem domini / dei nostri A.M.E.N. / D.E.O. Gracias”. /

“Ego Johannes de bourgondia scribere inceptit [sic] hunc / librum anno domini M^o.CCCC. ° L^o VI die february / et finit [sic] XXI°. die eodem mense deo laus”.

Aquesta obra Ramon Llull la va començar a Tunis al mes de setembre de 1293 i la va acabar a Nàpols al gener del següent; existeixen tres manuscrits catalans, 33 manuscrits llatins i un manuscrit inèdit francès: Bo III,11; Pla 67; Per 36; ROL 52.

La versió catalana es pot llegir a *ORL XVI* (1932), 295-522; la llatina, a l'edició de Proaza, 1515, i a *MOG V* (1729), 221-300 = Int. ii, 1-80.

Ms. 3076. R. Lull: *Opera varia latina*

S. XIV-XV. Llatí. Paper. i + 42 ff. + vi, 206 × 140 mm. Paginació anterior (s. XVII), amb errors a partir de la p. 16; apareix només la numeració senar, a l'angle superior dret del recte dels folis, pp. 3-84 (= ff. 1-42v). El f. 1 conserva a l'angle inferior dret, la signatura primitiva: "ai". F. 42v, de mà del s. XVII: "42 .fol.". Filigrana: carro de dues rodes (var. Briquet 3528 i 3544). Quaderns 1¹²⁽⁺¹⁾ (el full de guarda va encartat en el quadern), 2-4¹², amb reclams al centre del marge inferior de les respectives darreres pàgines. Per reforçar els quaderns per a la relligadura, duen a l'interior de la part central de cada plec unes tiretes de vitella. 30/33 línies. A ratlla tirada, a excepció dels ff. 41-42, a dues columnes. Justificació, sense ratllat: 136 × 84 mm, aproximadament. Lletre gòtica minúscula catalana, d'una sola mà. Rúbriques, inicials, caplletres i calderons, en vermell. Correccions al text i anotacions, manetes i altres senyals de lectura als marges, de mans dels segles XV, XVI, XVII i XVIII. El full de guarda i els talls del manuscrit conserven restes de tintura de color violeta. Actualment és sense relligar.

Foli segon (= f. 2): "posibilis Et ad qui vel ad que".

Signatura anterior: Ms. 2906.

I. (ff. 1-42v): *Introductoria Artis demonstrativae*.

F. 1, comença la taula: "Nunc autem ad tractandum de proposito negotio / accedamus [...]"; f. 1v, r. 27, acaba: "[...] 42 quod omni studenti cognandum est ad universalem cognitionem venire".

F. 1v, r. 28, comença l'obra: [rúbrica] "Qua necessitate et qua intentione hec ars sit in/venta seu de eius / utilitate capitulum primum. / INtroductoria / artis demonstrative tradere volentes / Primo videamus quomodo ista ars sit necessaria et / (f. 2) possibilis [...]"; f. 41, r. 7, acaba l'obra: "[...] nobis concedat ille a quo librum / ex orsus sum et in quem eundem terminum .alpha et .o. xpistus / verbum patris omnipotentis Amen."

(ff. 41-42v): *Alphabetum generale*.

F. 41, títol, de mà del segle XVIII: "Alphabetum Generale in hac Arte contentum." / R. 10, col. a, comença l'obra: "A / deus in primo .t. / modus in 2.º .t. / [...]"; f. 42v, r. 2, acaba l'obra: "[...] concordancia distincio / figura est diffinicionis."

El que el manuscrit presenta com un opuscle a part, segons tots els catàlegs és el capítol XLIII de l'obra anterior i així apareix a *MOG III* (1722), 91-92 = Int. ii, 37-38.

Els *Introductoria Artis demonstrativae*, amb el seu *Alphabetum generale*, van ser redactats en lloc incert, segurament entre 1283 i 1285; no en tenim el text català, però se'n conserven 6 manuscrits llatins: Bo II.B.3; Pla 27; ROL 29.

L'única edició és la de MOG III (1722), 55-92 = Int. ii, 1-38.

Aquest manuscrit 3076 en altre temps, si més no fins a mitjan segle XIX, havia estat relligat amb el 118 de la Biblioteca de Catalunya, tot formant-ne un del sol. El manuscrit 118 fou donat a la Biblioteca per Mateu Obrador i Bennassar l'octubre de 1908. Si bé de paper i de mans diferents, tenen tots dos manuscrits (118 i 3076) unes mesures molt semblants i en tots dos hi apareixen les mateixes mans dels segles XVII-XVIII que posaren diverses anotacions als marges (cf., per exemple, els ff. 10 i 18 del ms. 118 amb els ff. 2 i 8 del ms. 3076; el f. 17 del ms. 118 amb els ff. 26 i 28 del ms. 3076, etc.). A més, tots dos conserven en els talls restes d'una mateixa tintura de color violeta, prova evident d'haver estat relligats conjuntament. La suma dels folis d'ambdós manuscrits no dóna, però, 120 com diu Jeroni Rosselló en inventariar el manuscrit quan era a l'Institut Balear (Alòs-Moner, 1935, núm. XLII). Potser Rosselló es va enganyar en prendre el núm. 83 que figura al darrer full del ms. 3076 (= f. 42 actual; el ms. va ser paginat antigament només amb la numeració senar) com si es tractés del número del darrer foli. Sumant el 83 amb els 37 folis útils (aleshores sense foliar ni paginar) de la segona part del manuscrit, el 118, dóna exactament 120 "folis".

Heus ací el contingut del ms. 118:

I. (ff. 1-3v): *Lectura compendiosa super Artem inveniendi veritatem* (edició a MOG I (1721), 473-476 = Int. iii, 41-44; Bo II.A.1 bis).

II. (ff. 4v-37v): *Ars compendiosa inveniendi veritatem* (edició a MOG I (1721), 433-473 = Int. iii, 1-41; Bo II.A.1).

Ms. 3078.¹¹ R. Llull et al.: *Opera varia latina*

S. XV (de la primera meitat: ff. 1-7 i 55-59; de la segona meitat, la resta del manuscrit). Llatí. Paper. 65 ff. (ff. 7v, 33-33v, 41-41v, 45v-46v, 51v, 60-63v, 65v, en blanc), 219 × 153 mm. Una mà del s. XVII, que apareix també al ms. 3076, anotà al final d'alguns tractats el nombre de folis de què consten: f. 7: "7.fol.", f. 40v: "7.fol.", i f. 54v: "3.fol.". Filigranes:

¹¹ Aquest manuscrit ingressà a la Biblioteca de Catalunya dividit en dues parts, i per això hom li donà dues signatures: Ms. 2905 i Ms. 2907. Seguint la descripció de fra Rafael Barceló (Gottron, 1920-1922, n. 59, 203-205), l'hem reconstruït en un sol manuscrit.

guant, guant amb estel i tres turons dins un cercle, no registrades a Briquet. Quaderns 1^{s-1}, 2¹⁴, 3¹², 4⁸, 5⁴, 6⁶, 7⁴, 8⁸, 9². Un únic reclam, al final del segon quadern, a l'angle inferior dret, escrit verticalment. 23/30 lín. Justificació, sense ratllat: 107/163 × 98/100 mm. Espais en blanc per a les inicials (ff. 1-7 i 55-59v). Lletra de dues mans: gòtica cursiva catalana (ff. 1-7 i 55-59v) i gòtica notarial catalana (ff. 8-54v i 64-65). La segona mà, la notarial, copià uns tractats en el colofó d'alguns dels quals figuren els noms de dos copistes: Gabriel (ff. 32v i 40v) i Lluís Britos (ff. 45 i 54). Si fos la mà de Gabriel caldria atribuir-li la reproducció dels colofons signats per Lluís Britos, un dels quals conté un error (3078, VI). Però també podria ser que una tercera mà copiés els textos signats per Gabriel i Lluís Britos, tot respectant els noms dels copistes. Rúbriques, inicials i calderons en vermell (les rúbriques, a partir del f. 42; els ff. 1-7 i 55-59v, sense vermell). Correccions i anotacions en el text i en els marges, dels segles XV, XVII i XVIII, una d'elles, la que comença "Apud Salzinger", f. 7, és de mà del pare Antoni Ramon Pasqual. En el centre del marge inferior del f. 1, hi ha el següent ex-libris, llegit sota raigs ultraviolats: "Est hugonis berardi pri.", del s. XVII, de qui possiblement són unes anotacions als marges i els títols dels ff. 1 i 55. Actualment és sense relligar.

Foli segon (= f. 2): "autem actingit in sua".

Signatura anterior: Ms. 2905 i Ms. 2907.

I. (ff. 1-7): *Liber de praedestinatione et praescientia*.

F. 1, comença el pròleg: "[ ]Oniam plures homines deformare nesciunt de predestinatione nec de / prescientia supponentes omnia venire necessario [...]"; r. 6, acaba el pròleg: "[...] utilitate poteris eorum ma/licia extirpari"; r. 8, comença l'obra "[ ]Iuiditur liber iste in tres divisiones in prima distinctione tractabimus de no/uem principiis [...]"; f. 7, r. 2, acaba l'obra: "[...] confir/mari que breuitas gratia dimitimus subtiliter tuenti"/.

"Ad laudem dei / finiuit raymundus istum librum mense aprilis anno domini millesimo / Incarnacionis domini nostri Jhesu xpisti."¹²

Aquesta obra va ser redactada per Ramon Llull a París al mes d'abril de 1310; no en tenim el text català, però se'n conserven 14 manuscrits llatins: Bo IV.25; Pla 180; ROL 160.

L'única edició és a ROL VI (1978), 153-175.

¹² A continuació del colofó, una mà, potser la de Berard, anotà: "nondum erat natus / Lullus, forte in alio exemplari bene adnotabitur an/nus". La mà que posà el títol i la inicial a l'espai en blanc, afegí a continuació: "Et evidens est quod ante lullus non potuit liber / iste componi [...]". En el marge dret, una tercera mà, la del pare Antoni Ramon Pasqual, anotà: "Apud Salzinger / dicitur finitus / hic liber anno / Incar. 1310".

II. (ff. 8-32v): Anònim, *Liber de ordinatione superiori et inferiori essenciarum cum esse convertibilium, accidentium et constitutorum ex ipsis*.

F. 8, rúbrica, en negre: "Deus cum tua sapientia et amore incipit liber de / ordinatione superiori et inferiori essenciarum cum esse convertibilium / accidentium et constitutorum ex ipsis."; r. 4, comença el pròleg: "QVanquam maxima sit voluminum copia ad laudem et / honorem summe trinitatis [...]";¹³ f. 8v, r. 4, acaba el pròleg: "[...] tam naturali / ordine essendi quam etiam tractandi atque intelligendi"; r. 6, comença l'obra: "DIuiditur igitur iste liber in predictas tres partes [...]"; f. 32, r. 21, acaba l'obra: "[...] ad / aliud esse videlicet hominis cuius pars esse solebat et erit in die / resurrectionis et iudicii generalis [...] / (f. 32v,¹⁴ r. 8) ut fidelem et obediem/tem catholicum decet. deo gratias ac beate virgini dei / filii matri cuius gratia mediante sic quid bene scrip/tum est scripsi / Deo gracias". /

"Guabriel vocatur qui scripsit benedicatur".

Aquesta obra no és de Ramon Llull, sinó de la seva escola. Segons informacions que ens ha facilitat Fernando Domínguez, del Raimundus-Lullus-Institut, se'n coneixen en total altres cinc manuscrits llatins, en els quals apareix sota títols lleugerament diferents. Al manuscrit 1048 de la Biblioteca Pública de Palma (García Pastor, 1965, 59-60) l'obra és atribuïda a Joan Cabaspre¹⁵, el qual posseïa el manuscrit 1043 de la mateixa biblioteca (*ibidem*, 58) i es troba relacionat amb el manuscrit 1052 del mateix fons (*ibidem*, 62). La no autoria lulliana d'aquesta obra apareix glossada als marges del manuscrit mateix: vegeu les notes 13 i 14.

III. (ff. 34-40v): *Liber de essentia et esse Dei*.

F. 34, rúbrica, en negre: "O deus tu qui es tua essentia et tuum esse fac istum librum / qui est de tua essentia et de tuo esse"; r. 3, comença el pròleg: "DICitur quod in hac vita homo non potest habere substantiam de / diuina essentia [...]"; r. 17, acaba el pròleg: "[...] per os/tentionem et secundus erit per impossibile."; r. 19, comença l'obra: [rúbrica, en negre] "De divisione huius libri. / DIuiditur liber iste in decem distinctio-

¹³ Al marge dret, una mà del s. XVII escriví: "Author est / Lullista", tot referint-se a un esment del nom de Llull en el text ("Reuerendissimus Illuminatusque magister / raymundus lull").

¹⁴ La mateixa mà del s. XVII al marge esquerre anotà: "Probatur non / esse Raym. lib. / iste.", tot referint-se a un esment del nom de Llull en el text ("a reuerendissimo / preceptore nostro catholico illuminatoque doctore magistro / raymundo lull").

¹⁵ L'autoria de Cabaspre no es confirma en els altres manuscrits. La informació a l'abast sobre el personatge no va més enllà del que diu Bover, 1868, I, núm. 182.

nes [...]”; f. 40v, r. 1, acaba l’obra: “[...] diligere cognoscat deum per istam scienciam quoniam mag/num intelligere in bono disponit magnum diligere. Ad / Laudem et honorem (“finit”, ratllat) dei finit raymundus librum istum / in ciuitate mesane mensis desembris anno M^o. CCC^o. et XIII° / ¹⁶ incarnationis domini nostri Jesu xpisti. / Deo gratias” /

“Qui scripsit scribat semper cum domino viuat / Gabriel vocatur qui scripsit benedicatur.”.

Aquesta obra va ser escrita per Ramon Llull a Messina al mes de desembre de 1313; no se’n conserva el text català, però hi ha 7 manuscrits llatins: Bo IV.91; Pla 251; ROL 232.

L’única edició a ROL I (1959) 357-375.

IV. (ff. 42-45): *Liber de conuenientia fidei et intellectus in objecto.*

F. 42, rúbrica: “Deus cum tua sapiencia et charitate gratia et benedictione / incipit liber qui est de conuenientiis quas habent fides et intellectus in objecto”; r. 3, comença l’obra: “Liber iste diuiditur in tres partes prima pars est de quibusdam / dicendis contra illos qui dicunt [...]”; f. 45, r. 19, acaba l’obra: “[...] quod totus mundus / esset in bono statu mediante gratia xpisti sicut dixit xpistus querite et / dabitur vobis. Qui habet aures audiendi audiat” /.

“Ad honorem et laudem domini nostri Jhesu xpisti finiuit Raimundus istum librum / ¹⁷ in monte pesulano mense marcii anno [sic] M^o CCC^o octauo in/carnationis domini nostri Jhesu xpisti in cuius custodia comendauit animam suam / et beate marie virginis matris eius. Si autem erraui in aliquo contra sanctam fidem / hoc non feci scienter sed ignoranter confiteor hoc dixisse cur sub/mito me correctioni ecclesie sante romane. A.M.E.N.” /.

“Xpistus laudetur posquam libri finis habetur. Transcripsit me ludovicus britos / vicesima nona mensis augusti ora quasi noctis un[d]ecima anno incar/nationis domini M^o CCCC^o LXXXIII°. Amen Jhesus Xpistus.”.

Aquesta obra va ser escrita per Ramon Llull a Montpeller al mes de març de 1309; no en tenim el text català, però se’n conserven 22 manuscrits llatins: Bo IV.10; Pla 164; ROL 144.

L’única edició és a MOG IV (1729), 571-575 = Int. xi, 3-5.

V. (ff. 47-51): *Liber de demonstratione per aequiparantiam.*

F. 47, rúbrica: “Deus cum tua benedictione incipit / demonstratio per

¹⁶ La mà del s. XVII escriví al marge esquerre: “Notatur / esse Lulli / 1313”.

¹⁷ La mà del s. XVII escriví al marge dret: “Notatur / esse lulli / 1308”.

equiparanciam”; r. 3, comença el pròleg: “QVOniam quidquid demonstratum fuit ab antiquis de/mostratum fuit propter quid aut quia [...]”; f. 48, r. 25, acaba el pròleg: “[...] aut credere pro / credere set bene credere pro intelligere dimiteremus”; r. 27, comença l’obra: [rúbrica] “De diuisione huius libri / Diuiditur iste liber in tres distinctiones prima est ad probandum [...]”; f. 51, r. 4, acaba l’obra: “[...] In diuina potestate de diuinis personis sic / potest dari de diuina bonitate magnitudine eternitate intellectu et voluntate / virtute gloria et veritate suo modo A.M.E.N.”.

“Ad laudem et gloriam et honorem ac cognitionem diuine trinitatis finiuit raymundus istum librum¹⁸ in monte pesulano mense mar/tii M^o. CCC^o.4° incarnatio [sic] domini nostri Jhesu xpisti in custodia cuius / sit recomandatus iste liber ac etiam gloriose virginis marie matris eius / Deo gratias”.

Aquesta obra va ser redactada per Ramon Llull a Montpeller al mes de març de 1305; no en tenim el text català, però se’n conserven 34 manuscrits llatins: Bo III.71; Pla 133; ROL 121.

Existeixen diverses edicions del text llatí: la de Proaza, 1510; la de la MOG IV (1729), 577-582; la dels *Opera parua* I; i la dels ROL IX (1981), 201-231.

Aquesta obra també apareix copiada al manuscrit 3174, II; vegeu *infra*.

VI. (ff. 52-54v): *Liber de nominibus diuinarum personarum seu Liber de Trinitate in unitate permansue in essentia Dei*.

F. 52, rúbrica: “Deus cum tua gracia et auxilio incipit / liber de trinitate unitate pura siue de essentia tua”; r. 3, comença el pròleg: “QVOniam infideles derident xpistianos propter hoc quia credunt quod in / essentia dei sit pater et filius et spiritus sanctus [...]”; r. 9, acaba el pròleg: “[...] virtutem veritatem gloriam / eternam et perfectionem et primo de bonitate”; r. 11, comença l’obra: “OMne ens magis bonum magis unisimum et potentissimum / agit [...]”; f. 54, r. 23, acaba l’obra: “[...] propter quam / probationem possunt infideles et vero modo solui omnes obiectiones quas ipsi / possunt facere in probando per patrem et filium et spiritum sanctum”/.

“Finitus est iste liber ad honorem et gloriam totius sanctissime trinitatis / et finiuit Raymundus istum librum¹⁹ apud montem pesulanum mense / aprilis Anno domini M^o.CCC^o. X^o.” /.

“Finiuit me transcribendi ludovicus britos mense et secunda septembris die / (f. 54v) octaua noctis quasi seu nona qui scriptor in custodia

¹⁸ La mà del s. XVII escriví al marge dret: “Notatur / Lulli 1304”.

¹⁹ La mà del s. XVII escriví al marge dret: “Notatur / Lulli 1310”.

beatissime / trinitatis sit semper quometantus et intus²⁰ et in custodia matris Jhesu / gloriosime [*sic*] virginis marie A.M.E.N.”.

Aquesta obra va ser escrita per Ramon Llull a Montpeller al mes d'abril de 1309; no en tenim el text català, però se'n conserven 13 manuscrits llatins: Bo IV.17; Pla 169 i 169a; ROL 149.

L'única edició és a Ottaviano, 1929, 289-292.

VII. (ff. 55-59v): *Liber de memoria Dei*.

F. 55,²¹ comença el pròleg: “[ ]Voniam de diuina memoria non habemus tantam noticiam sicut de / diuino intellectu et voluntate [...]”; r. 12, acaba el pròleg: “[...] de diuina memoria eterna noticiam habeant”; r. 13, comença l'obra: [rúbrica, en negre] “De diuisione huius libri / [ ]uiditur liber iste in quinque distinciones in prima trac/tabimus de memoria hominis [...]”; f. 59v, r. 2, acaba l'obra: “[...] et de suis dignitati/bus et talis scientia est valde alta et profunda et anima per ipsam / valde jocundam [*sic*]” /.

“[ ]D laudem et honorem dei finiuit raymundus / librum istum qui est de diuina memoria in ciuitate me/ssane mense marcii anno M° CCC° XIII°²² Incarnacionis domini / nostri Jhesu xpisti / Deo gracias amen”.

Aquesta obra va ser escrita per Ramon Llull a Messina al mes de març de 1314; no en tenim el text català, però se'n conserven 7 manuscrits llatins: Bo IV.104; Pla 266; ROL 246.

L'única edició és als ROL II (1960), 117-130.

VIII. (ff. 64-65): *Liber de accidente et substantia*.

F. 64, rúbrica: “Deus cum tua gratia incipit liber de substantia et accidente”; r. 2, comença el pròleg: “QVOniam per plures nouos modos venati sumus diuinam trini/tatem et de hoc multos libros fecimus [...]”; r. 14, acaba el pròleg: “[...] est substantia que magis absoluta est aliter mutaretur ordo que mutatio est inpossibilis [*sic*]”; r. 15, comença l'obra: “Liber iste in 10 principia diuiditur que sunt unitas [...]”; f. 65, r. 26, acaba l'obra: “[...] et si in hoc est superbus ego con-/veniam ipsum in die iudicii coram diuinam trinitatem”/.

²⁰ Sembla que l'“scriptor” copia una fórmula que no entén. El doctor Joan Bastardas ens suggereix la lectura “quietus atque securus”, que agraiem. Aquest mateix colofó amb “quomentatus” en lloc de “quometantus” es troba a la fi del mateix tractat llullà, també signat pel mateix Lluís Britos, al manuscrit Ottob. lat. 1278, fol. 77b. (Vegeu un altre colofó atribuït al mateix Britos a Ottob. lat. 1278, que correspon al nostre 3078, IV). Pérez Martínez 1961, núm. 59, copia part del colofó que ens interessa i omet la fórmula discutida.

²¹ Al marge superior, esborrat però llegit sota raigs ultraviolats, la mà del text escriví: “O deus tua”.

²² La mà del s. XVII escriví al marge esquerre: “Notatur / Lulli. / 1314”.

“Ad laudem et honorem dei finiuit Raymundus istum tractatum in ciuitate me/sane mense octobris anno domini M^o.CCC^o.XIII°.²³ in custodia / domini nostri Jhesu xpisti Amen”.

Aquesta obra va ser redactada per Ramon Llull a Messina al mes d'octubre de 1313; no en tenim el text català, però se'n conserven 22 manuscrits llatins: Bo IV.75; Pla 235; ROL 216.

Existeixen diverses edicions del text llatí: la de Proaza, 1510; la dels *Opera parua* I; i la del ROL I (1959), 133-147.

Obra copiada també al manuscrit 3174, III; vegeu *infra*.

Ms. 3174. R. Llull et al.: *Opera varia latina*

S. XV. Llatí. Paper. 70 ff.[+1]; 164 × 117 mm. Restes de filigranes sense identificar als ff. 53, 62, 64 i 65. Quaderns 1-5¹², 6¹⁰, amb reclams al centre del marge inferior de les respectives darreres pàgines, alguns guillotinars pel relligador. Potser per aquesta causa manca el reclam del quadern 4^{rt}. Per reforçar els quaderns per a la relligadura, duen a l'interior i a l'exterior de la part central de cada plec unes tiretes de viteña, amb restes d'escriptura en vermell i en sèpia, aquesta darrera molt esvaïda. 36/37 línies. Justificació: 125 × 75 mm. Lletre gòtica minúscula italiana d'una sola mà (ff. 1-69). Rúbriques, inicials, caplletres, calderons, ratlletes de cancel·lació en el text i unes crides d'atenció marginals (vegeu, per exemple, ff. 37v-38) en vermell. Hi ha una taca d'humitat a la part superior de tot el manuscrit. Relligadura probablement original, en cuir llis, de 170 × 120 mm. Amb restes de tancadors al pla anterior, on es veu, també, una empremta amb tres forats petits que travessen tot el pla, produïts per uns claus. Al pla posterior hi ha, enganxat, un petit rètol de pergami, amb senyals d'haver-hi estat abans clavat amb sis claus petits, amb el títol “Liber de deo” escrit amb acurada lletra gòtica (s. XV). A sota, damunt el cuir, hi ha dibuixada amb tinta, una “D” majúscula, gòtica (s. XV). Nervis dobles i filets al llong, engofrat. En el contraplà anterior hi havia diverses anotacions manuscrites que han estat raspades; es conserva una anotació, potser una signatura topogràfica: “N.3.f.68.” (s. XIX?), i un badge imprès del s. XIX: “Sub robore virtus”. Ha estat arrencat el full de pergami que servia de guarda. El full de guarda posterior, va ser enganxat al contraplà, i la mà que copià, entre altres texts, unes anotacions tretes del *De Civitate Dei* en els folis 69v-70v, seguí copiant-hi d'altres del mateix llibre.

²³ La mà del s. XVII escriví al marge dret: “Notatur / Lulli 1313”.

Quant a la procedència, ultra el badge assenyalat, en el f. 70v, a la part superior i inferior, hi ha restes d'uns ex-libris manuscrits, potser del mateix s. XV final, o començament del XVI, l'àcid de la tinta dels quals, en cremar el paper, va fer caure el suport. Del primer, només es lleigeix el començament: "Iste liber". Del segon, s'endevina el mateix començament i el mot final, potser de la primera línia: "concessus". A sota, d'una altra mà, tremolosa (probablement la que ratllà els dos ex-libris anteriors), del s. XVI: "Ad usum fratris julii Aresti Un[ ]ani²⁴ / ordinis minorum observantis [sic] provincie Brixie".

Foli segon (= f. 2): "bonitati in subjecto".

I. (ff. 1-36v): *Liber de Deo et Jesu Christo.*

F. 1, rúbrica: "Deus qui es gloriosus propter tuum amorem hunc librum facimus / Qui uocatur Liber de deo."; r. 3, comença el pròleg: "Cum sit finis principa/lis propter quem homo creatus / est deum recolere intelligere et amare / et homo tanto melius [...]"; f. 1v, r. 18, acaba el pròleg: "[...] et de quo sunt et sic de aliis rebus"; f. 1v, r. 19, comença l'obra: [rúbrica] "De prima parte huius libri. Et primo queritur utrum ("sit", ratllat) deus sit" / Ad probandum quod deus sit de/cem dabimus rationes [...]"; f. 36v, r. 7, acaba l'obra: "[...] Queritur cum quo deus magis potest agere in mundo solutio vade / ad questionem de cum quo / Finite sunt questiones ad gloriam et laudem domini nostri ihesu / xpisti A m e n".

Aquesta obra va ser redactada per Ramon Llull a Mallorca al desembre de 1300; se'n conserven 5 manuscrits catalans i 15 de llatins: Bo III.48; Pla 106; Per 59; ROL 95.

Existeix una edició de la versió catalana a *Obras II* (1901), 269-371. El text llatí és a la *MOG VI* (1737), 561-598 = Int. x, 1-38.

II. (ff. 36v-41): *Liber de demonstratione per aequiparantiam.*

F. 36v, r. 11, comença el pròleg: "Quoniam quicquid demon/stratum fuit ab anti/quis fuit demonstratum per quid aut per / quia [...]"; f. 38, r. 18, acaba el pròleg: "[...] aut credere pro credere sed bene credere pro intelligere dimitemus"; f. 38, r. 19, comença l'obra: "Dividitur iste liber in tres / distinctiones [...]"; f. 41, r. 14, acaba l'obra: "[...] in diuina potestate de diuinis personis sic potest dari de diuina / bonitate magnitudine eternitate intellectu voluntate virtute gloria / et veritate suo modo"/.

"Ad laudem gloriam et honorem et cognitionem diuine trinitatis / finiuit Raymundus istum librum in monte pessulano mense / marci M^o CCC^o III°

²⁴ Un petit forat impossibilita de llegir la tercera lletra; lletra que havia d'ésser una o o una c o una altra de les que no tenen pal, asta, llaç, etc.

anno incarnationis domini nostri ihesu xpisti / in custodia cuius sit recommendatus liber iste et eciam beate / gloriose virginis marie A m e n".

Aquesta obra apareix copiada al ms. 3078, V; vegeu *supra*.

III. (ff. 41-43): *Liber de accidente et substantia*.

F. 41, r. 22, rúbrica: "De substantia sine accidente que est deus solus."; f. 41, r. 23, comença el pròleg: "Quoniam per plures / modos nouos venati sumus diuinam trin/tatem [*sic*] et de hoc multos libros fecimus / ad huc [...]"; f. 41v, r. 9, acaba el pròleg: "[...] aliter mutaretur ordo que mutatio / est impossibilis"; f. 41v, r. 10, comença l'obra: [rúbrica] "Diuisio libri et primo de unitate. / Liber iste in decem princi/pia diuiditur que sunt / unitas [...]"; f. 43, r. 11, acaba l'obra: "[...] ego conueniam ipsum ad diem iudicii coram diuina / trinitate"/.

"Ad honorem et laudem dei finiuit Raymun/dus istum librum uel tractatum in ciuitate Messane men/se octobris anno M° CCC° XIII° incarnationis domini nostri ihesu / xpisti A m e n".

Aquesta obra és copiada també al manuscrit 3078, VIII; vegeu *supra*.

IV. (ff. 43-50v): *Liber de ente simpliciter absoluto*.

F. 43, r. 16, rúbrica: "Liber Magistri Raymundi luli de ente simpliciter / absoluto quod est solus deus"; f. 43, r. 18, comença el pròleg: "ENs simpliciter ab/solutum oportet quod h/abeat simpliciter sex conditiones [...]"; f. 43v, r. 17, acaba el pròleg: "[...] nullum ens potest esse simpliciter abso/lutum et primo dicemus"; f. 43v, r. 18, comença l'obra: [rúbrica] "De bonitate absoluta / BONitas absoluta requeritur / quod sit per se simpliciter [...]"; f. 50, r. 34, acaba l'obra: "[...] In cuius gratia iste liber et omnes alii quos / de eo fecimus sint ei recommendati et ad suum honorem mul/tiplicati cum propter ipsum simpliciter sint facti ("ad laudem", ratllat)"/.

(f. 50v) "Ad laudem et honorem dei finiuit Raymundus is/tum librum in ciuitate viene dum ibidem erat concili/um generale Mense marcii Anno M° CCC° XII. domini nostri ihesu / xpisti A m e n".

Aquesta obra va ser redactada per Ramon Llull a Viena del Delfinat al mes de març de 1312; no en tenim manuscrits catalans, però se'n conserven 10 de llatins: Bo IV.52; Pla 212; ROL 193.

L'única edició és la dels ROL XVI (1988), 181-205.

V. (ff. 50v-67): *De contemplatione Raimundi*.

F. 50v, r. 5, rúbrica: "Deus ad te laudandum et contemplandum incipit / modus contemplandi per decem modos artificialiter"; f. 50v, r. 7, comença el pròleg: "AD honorem dei ost/endere uolumus quomodo / per artem in-

ventiuam adque per tabu/lam generalem gloriosissimum deum nostrum / contemplari possimus et hoc decem modis [...]”; f. 50v, r. 22, comença l’obra: [rúbrica] “Modus contemplari per diuinas rationes. / DIuine rationes plures / sunt sive dignitates [...]”; f. 66v, r. 34, acaba l’obra: “[...] et tuum iste tractatus (mot ratllat) compilatus est”/.

“Perfecit doctor Raymundus suam contemplacionem et in / quantum potest supplicat venerabili collegio doctorum / theologie parisius quod ipsum acceptent Et si in aliquo / (f. 67) correctione indigerit ipsum ad placitum corrigant quia / ipsum intendit presentare nobillissimo domino philip/po regi francie”.

Aquesta obra va ser redactada per Ramon Llull a París entre 1297 i 1298; no en tenim el text català, però se’n conserven 17 manuscrits llatins i dos de castellans inèdits. Tots els testimonis presenten l’opuscle dividit en tres llibres, per als quals els catàlegs tenen entrades diferents. La primera part, el *De contemplatione*, és a Bo III.28a; Pla 82 i ROL 70.

Edició a *ORL XVIII* (1935), 393-429 i a *ROL XVII* (1989), 17-50.²⁵

VI. (ff. 67-69): *Quomodo contemplatio transit in raptum.*

F. 67, r. 4, rúbrica: “Quomodo contemplatio transit in raptum.”; r. 5, comença el pròleg: “Diximus de contemplacione / nunc intendimus dare modum per quem me/diante gratia dei posset fieri raptus [...]”; r. 16, acaba el pròleg: “[...] Et primo exemplificabimus de / bonitate”; r. 17, comença l’obra: [rúbrica] “Exemplum de bonitate. / Homo iustus considerans in summa bonitate [...]”; f. 69, r. 23, acaba l’obra: “[...] ipsa consciencia magis inclinatur ad vnam partem / quam ad aliam nec tamen eligit illam partem”.

Aquesta obra, que té dues parts al seu interior (la segona de les quals alguns manuscrits titulen *De declaratione conscientiae*), forma una unitat amb l’anterior: els catàlegs, com hem dit, assignen entrades separades per a cada una de les tres parts o llibres: Bo III.28b i Bo III.28c; Pla 83 i Pla 84; ROL 71 i ROL 72.

L’edició llatina és a les *ORL XVIII* (1935), 430-432 i 432-435, i a *ROL XVII* (1989), 51-55 i 57-61.

VII. (f. 69v): Anònim, *Iste sunt quinque salutationes domini nostri Ihesu Christi.*

Comença l’obra: “Clerico (“q”, ratllat) ex usu salutare beatam uirginem [...]”; r. 16, acaba l’obra: “[...] Vita perennis. Amen.”

²⁵ Per a la datació d’aquesta obra, *EL* 30 (1990), 86.

Tant aquest fragment com els següents no pertanyen a l'àmbit del lullisme.

VIII. (ff. 69v-[71]) Sant Agustí, *De ciuitate Dei* (fragments).

F. 69v, r. 17, rúbrica, en negre: "agustinus de ciuitate dei de iudiciis et iudicio. [...]".

Bibliografia citada ²⁶

- Alòs-Moner, Ramon d' (1935), "Inventari de manuscrits lullians de Mallorca, segons notes de Jeroni Rosselló", *EF*, 47, 69-86.
- Batllori, Miquel (1979), "Giovanni Pico della Mirandola i el lullisme italià al segle XV", dins *A través de la història i la cultura* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat), 269-277.
- Bohigas, Pere (1944), "Fondos manuscritos de Bibliotecas de Mallorca", *Biblioteconomía. Boletín de la Escuela de Bibliotecarias de Barcelona*, I, 80-89.
- Bonner, Anthony (1985), *Selected Works of Ramon Llull*, 2 vols. (Princeton University Press).
- Bonner, Antoni (1986), "La data de *Blaquerna*", *EL* 26, 143-146.
- Bonner, Antoni (1989), *Obres Selectes de Ramon Llull*, 2 vols. (Palma de Mallorca: Editorial Moll).
- Bover, Joaquín M. (1868), *Biblioteca de escritores baleares*, 2 vols. (Palma de Mallorca. Facsímil: Barcelona: Curial, 1972).
- García Pastor, Jesús (1965), Jesús García Pastor, J. N. Hillgarth, Lorenzo Pérez Martínez, *Manuscritos Lulianos de la Biblioteca Pública de Palma* (Barcelona, Palma de Mallorca: Biblioteca Balmes, Biblioteca Pública de Palma).
- Gottron, Adam (1915), *L'Edició maguntina de Ramón Llull. Amb un apèndix bibliogràfic dels manuscrits i impresos lulians de Magúncia* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans).
- Gottron, Adam (1920-1922), "El Catàleg de la Biblioteca lulliana del Convent dels Franciscans de Mallorca", *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya* 6, 146-224.
- Llull, Ramon, *Liber qui est disputatio Raymundi Christiani et Hamar Sarraceni. Liber de demonstratione per equiparantiam*, edició d'Alfonso de Proaza (València, 1510; RD 42).
- Llull, Ramon, *Ars inventiva veritatis. Tabula generalis. Lectura super artem inventivam et tabulam generalem*, edició d'Alfonso de Proaza (València, 1515; RD 53).
- Llull, Ramon, *Opera parva*, vol. I (Palma de Mallorca, 1744; RD 325; Facsímil: Hildesheim, 1971).

²⁶ Citem tota la bibliografia a través d'autor i data, llevat de les obres normalment citades per abreviatures a *EL*, i llevat també de les obres de Ramon Llull, per a les quals especifiquem, a més, la sèrie que acull cada obra o l'editor; les sigles emprades són les habituals d'aquesta revista.

- Llull, Ramon, *Opera medica* (Palma de Mallorca, 1752; RD 363).
- Llull, Ramon, *Quattuor libri principiorum* (Wakefield, 1969).
- Llull, Ramon, *L'art compendiosa de la medicina*, traducció i comentaris de Josep M. Sevilla i Marcos (Barcelona: Fundació Museu de la Medicina de Catalunya, 1987).
- Massó (1920-1921), Jaume Massó Torrents, Jordi Rubió i Balaguer, "Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca de Catalunya", *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya* 6, 238-312. Actualment a *Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca de Catalunya*, vol. I, Mss. 1-154, Biblioteca de Catalunya, 1989, 245.
- Obrador, Mateu (1932), "Notes per a un catàleg d'alguns còdexs lullians de les biblioteques de Palma de Mallorca", *EUC* 17, 166-183.
- Ottaviano, Carmelo (1929), "Otto opere sconosciute di Raimondo Lullo", *Rivista di Cultura* 16, 214-296.
- Perarnau, Josep (1982-1986), *Els manuscrits lullians medievals de la "Bayerische Staatsbibliothek" de Munic*, 2 vols. (Barcelona: Facultat de Teologia).
- Perarnau, Josep (1983), "Consideracions diacròniques entorn dels manuscrits lullians medievals de la «Bayerische Staatsbibliothek» de Munic", *ATCA* 2, 123-169.
- Pérez Martínez, Lorenzo (1961), *Los fondos lulianos existentes en las bibliotecas de Roma*, "Publicaciones del Instituto Eclesiástico de Roma. Subsidia, 3" (Roma: Iglesia Nacional Española).
- Santi, Francesco (1986), "Osservazioni sul manoscritto 1001 della Biblioteca Riccardiana di Firenze, per la storia del Lullismo nelle regioni meridionali dell'Impero nel secolo XIV", *ATCA* 5, 231-267.
- Soler, Albert (en premsa), "Sobre el *Blaquerna*, la clerecia i una obra misteriosa". *Catalan Review*.
- Stegmüller, Friedrich (1961), "La edición de las obras latinas de Ramón Llull (Principios - Problemas - Experiencias)", *EL* 5, 217-242.
- Tarré, José (1941), "Los códices lulianos de la Biblioteca Nacional de París", *AST* 14, 155-182.

Obres lullianes contingudes als mss.

- Ars compendiosa inveniendi veritatem* ms. 118, II
- Ars compendiosa medicinae* ms. 3075, III
- De contemplatione Raimundi* ms. 3174, V
- De levitate et ponderositate elementorum* ms. 3075, II
- Introductoria Artis demonstrativae* ms. 3076, I
- Lectura compendiosa super Artem inveniendi* ms. 118, I
- Liber de accidente et substantia* ms. 3174, III, i ms. 3078, VIII: ROL I
- Liber de conveniencia fidei et intellectus in objecto* ms. 3078, IV
- Liber de demonstracione per aequiparantiam* ms. 3174, II, i ms. 3078, V: ROL IX
- Liber de Deo et Jesu Christo* ms. 3174, I
- Liber de ente simpliciter absoluto* ms. 3174, IV: ROL XVI
- Liber de essentia et esse Dei* ms. 3078, III: ROL I

- Liber de memoria Dei* ms. 3078, VII: ROL II
Liber de nominibus diuinarum personarum seu Liber de Trinitate in unitate permansiue in essentia Dei ms. 3078, VI
Liber de praedestinatione et praescientia ms. 3078, I: ROL VI
Liber principiorum medicinae ms. 3075, IV
Quomodo contemplatio transit in raptum ms. 3174, VI
Tabula generalis ad omnes scientias ms. 3075, V

Altres obres contingudes als mss.

- Agustí, sant, *De ciuitate Dei* (fragments) ms. 3174, VIII
 Anònim (Joan Cabaspre?), *Liber de ordinatione superiori et inferiori essenciarum cum esse convertibilium, accidentium et constitutorum ex ipsis* ms. 3078, II. Vegeu nota 15.
 Anònim, *Iste sunt quinque salutationes domini nostri Yhesu Christi* ms. 3174, VII

Copistes i possessors antics

- Aresti, Juli, ms. 3174 (possessor, franciscà de Brèscia, S. XVI)
 Berard, Hug, ms. 3078 (possessor, prevere mallorquí, s. XVII)
 Britos, Lluís, ms. 3078, IV i VI (copista d'algun manuscrit anterior (?), 1484)
 Gabriel, ms. 3078, II i III (copista d'algun manuscrit anterior (?), s. XV)
 Joan de Borgonya, ms. 3075, IV i V (copista d'algun manuscrit anterior, 1450 i 1457)

Amadeu J. SOBERANAS
 Biblioteca de Catalunya

Lola BADIA
 Universitat de Barcelona

Post scriptum:

Després d'haver fet les precedents descripcions, s'han enquadrernat, al taller corresponent de la mateixa Biblioteca, els mss. 3076 i 3078. Cal fer constar, amb gran disgust, que en relligar el ms. 3076 s'ha eliminat, inadvertidament, el full de guarda anterior; això fa variar algunes de les dades adduïdes a la descripció del còdex.